

פירוש מיוחס לרבינו שמעיה

על מסכת מדות

והוא לאחד מרבנותינו בעלי התוספות

הילך מסכת מדות, ולית לה גמרא כי אם בפ' ראשון (בכת"י יש גמרא על מסכת מדות, והוא מה שנמצא לפנינו בתמיד דף כ"ח עמוד א' "אמר רבי חייא בר אבא כי מטי רבי יוחנן" עד "שנאמר חן ימצא ממחליק לשון", ונדפס לקמן בסוף הפירוש על פרק א').

פרק א

משנה א. בשלשה. כבר פי' אותה בתמיד: אחד לשכת הקרבן. ה"ג אחת ללשכת הפרכת וא' ללשכת בית הכפורת דהיינו י"א שהיה אחורי בית קדשי הקדשים שהיתה שם לשכה אחת.

משנה ב. איש הר הבית. גדול הר הבית:

משנה ג. טדי. בדל"ת וכן גורס בערוך: שער המזרח שעליו צורת שושן הבירה. במנחות פי' פ' שתי הלחם (צ"ח א') שתהא אימת מלכות עליהם שתהא תחת מלכי פרס ואיכא דא' להודיע מהיכן באו שנעשה להם נסים בשושן מהמן: שבו כהן שורף את הפרה ופרה וכל מסעדיה יוצאין להר המשחה. לפיכך היו מושכין ומוציאין את הפרה עצמה להר המשחה דרך הר הבית שהכהן היה הוא עצמו בהר הבית שבעת ימים קודם שריפת הפרה בלשכת אחת שהיתה צפונה מזרחה ולשכת בית אבן היתה נקראת כדתנן במסכת פרה (פ"ג מ"א) ואייתי לה בריש יומא (ב' א') ולכך היה נאה שיוליך הוא עצמו הפרה ממקומו שהי' שם כל הז' ימים להר המשחה:

משנה ד. שבעה שערים היו בעזרה. והא דתנן לעיל דה' שערים היו בעזרה בפ"ק דתמיד (כ"ז א') רמי להו אהדדי: שער הדלק. שדרך אותו שער היו מביאים תמידים לשחוט אצל המזבח: שער המים. לקמן פ"ב (משנה ו') מפרש וכן מפ' מסכת שקלים פ"ג שופרות (פ"ו מ"ג): שער ניקנור. שם האיש שהביא אותן דלתות העזרה מאלכסנדריא של מצרים ונקנור שמו ונקראו על שמו כמו שמפרש ביומא (ל"ח א'): עושה חביתין. שהיו לשין ואפין ומתקנין שם עשירית האיפה של כ"ג שהיה מקריב בכל יום מחציתה בבוקר ומחציתה בערב:

משנה ה. שער הנצוץ. כמין אכסדרה היתה שהיתה פרוצה מרוח רביעית כדאמר בפ' לא יחפור (בבא בתרא כ"ה ב') עולם לאכסדרה הוא דומה ורוח צפונית אינה מסוכבת: ופתח היה לו. לאותו שער היה פתח לחיל לבד מפתח שהיה פתוח לו לעזרה וא"ת אדפריך בפ' תמיד (כ"ו ב') וחד שומר הוא דהוה ליה לבית המוקד ליפרוך נמי מבית הנצוץ דמתני מקמיה בית המוקד דהא קאמר הכא דשני פתחים היו לו א' פתוח לעזרה וא' פתוח לחיל אלמא שני שומרין היו צריכין לאותו שער וי"ל באותו שהי' פתוח לחיל לא היה שם שער אלא צורת פתח בעלמא אבל בבית המוקד היו שני שערים ולכך היו צריכין שני שומרים. אי נמי י"ל שאותו שהיה פתוח לחיל בבית הנצוץ דלת קטן היה יותר מדאי והוי כמין פשפש ולכך לא היה צריך שומרים להיות שם.

משנה ו. ארבע לשכות היו לו לבית המוקד. בד' מקצעותיו: כקייטונות פתוחות לטרקלין. לשכות קטנות היו במקצעות שהיו פתוחות לחלל בית המוקד הגדול: שתיים בקדש. לפי שבית המוקד חציו בקדש וחציו בחול היו לו שני פתחים א' פתוח לחיל וא' פתוח לעזרה והיה אותו חצי הסמוך לצפון העזרה קדוש וזהו דרום והחצי אחר שכנגדו שהוא הצפון היה

חול: **וראשי פשפשיין מבדילים**. עמודים קטנים היו שם שלא יטעו וישתמשו דרך חול: **מערכית דרומית היא היתה לישכת הטלאים**. כדא' בפרק אמר להם הממונה (תמיד ל' א'): **דרומית מזרחית היא היתה לישכת עושה לחם הפנים**. בפ"ק דיומא (ט"ז ב') רמי הך דהכא ומשנה דתמיד אהדדי דהכא קאמר דלשכת (הגזית) הקרבן בצד מערבית דרומית והתם בפ' אמר להם הממונה מפ' דהוי במקצוע צפונית מערבית ועוד דקאמר הכא דלישכת דרומית מזרחית היתה לשכת לחם הפנים והתם קאמר בלישכת לחם הפנים היתה רביעית ללשכת טלאים שהיתה בצד מערבית דרומית א"כ היתה לשכה בצפון מערבית שכשתלך דרך ימין, אבל לישכות החותמות ולשכות בית המוקד דתנו להו במס' תמיד ולא תני להו הכא לא קשיא מידי שבאחת מכל אילו יכולים להיות שגגו בה בית חשמונאי אבני מזבח שבה יורדים לבית הטבילה ומשני התם ר' אחא בריה דר' יעקב שלישכת טלאים אקצוה מקציא ומאן דאתי מצפון וחזי לה בדרום ומאן דאתי מדרום מיחזיא בצפון, לפי שרואה אותה רחוקה מרוח צפונית מערבית הי' סבור שהיא במערבי' דרומי' ואותו שבא מדרך דרומה היתה לו רחוקה מרוח מערבית דרומית והיה סבור שהיא ברוח מערבית צפונית וקאמר התם מסתברא דבמערכת דרומית הוא מדקאמר רמי לחם הפנים אלחם הפנים פי' הך קושיא דפריך לעיל ומשני א"ר הונא בריה דרב יהושע מר קחשיב דרך ימין ומר קחשיב דרך שמאל פיק האי תנא במדות חשיב דרך ימין ומהלך ממערב לדרום ולכך היתה לחם הפנים שנייה לה במקצוע דרומית מזרחית ותנא דתמיד חשיב דרך שמאל ומהלך לצד צפון ולשכת טלאים במערבית דרומית ורביע' לה עומדת לשכת לחם הפנים במקצוע דרומית מזרחית, אי אמרת בשלמא במערבית דרומית היינו דמתרץ לחם הפנים כדפרי' אלא א"א בצפונית דרומית מאי תירצתיה בלחם הפנים דהא לכל מקצוע היה שם לישכה וא"כ שהיתה טלאים בקרן צפונית מערבית ולישכת החותמות שנייה לה במקצוע מזרחית צפונית ולישכות שגגו בה אבני מזבח במקצוע דרומית מזרחית ולישכת לחם הפנים שהיא רביעי' אי היתה בקרן מערבית דרומית לא מתריץ תרין משניות דלחם הפנים אלחם הפנים, ופריך והאמר מר כל הפינות שאתה פונה לא יהא אלא דרך ימין ומשני בעבודות אבל הכא חושבנא בעלמא כך היא בפ"ק דיומא. ומיהו בזה יש לגמגם דאמאי לא משני בשל לחם הפנים דאקצו מקציא והילכך האי דחשיב הכא לישכת לחם הפנים דרומית מזרחית ובתמיד מזרחית צפונית אתי שפור דלמאן דאתי מדרום לצפון מיחזיא ליה מזרחית צפונית ומאן דאתא מצפון לדרום מיחזיא ליה מזרחית דרומית. גמגום. ועוד הקשה שם ריב"א (יומא י"ז ב' תוס' ד"ה והא) דאמאי פריך התם מהני תרי משניות ומשני דאקצו מקציא לישכות הטלאים לישני ליה דבית המוקד היה לצפון של עזרה וא"כ האי דאמר בית המוקד צפון העזרה, וא"כ האי דקאמר בתמיד דלשכות הטלאים היו במקצוע צפונית מערבית היינו בצפון מע' של עזרה דהוי מערבית דרומית של בית המוקד והיינו דקאמר הכא דלשכות של הקרבן במקצוע מערבית דרומית דאבית המוקד קאי נמי הכא ואתי נמו שפיר אלחם הפנים דקחשיב ליה הכא בקרן מזרחית דרומית והתם חשיב ליה רביעית ללשכת הטלאים דאז הויא בקרן מערבית צפונית דהווי ליה הכא בקרן מזרחית דרומית היינו מזרחית דרומית דבית המוקד שהוא צפונית מערבית של עזרה ואתי נמי שפיר הא דקתני בתמיד לישכת בית המוקד ולישכות בית החותמות דלא חשוב ליה הכא. שאותו שתים לבד היו בעזרה והכא חשיב לישכה שגגו בה אבני מזבח ולישכת הטבילה דלא חשיב להו התם. וקצת קשה כי אין למנות לישכות לחם הפנים ולשכת טלה קרבן בעזרה ובבית המוקד שהרי לא היו אלא באחד מהם מחיצה מפסקת בין שניהם וא"כ היכי קא' ד' לישכות היו שם והלא לא היו שם, ועוד קשה וכי היה אורך העזרה ובית המוקד מכוונין בצמצום הא וודאי פשיט שלא היו מצומצמות: **ששקצום מלכי יון**. לע"ז ואע"פ שאינו אוסר דבר שאינו שלו מקרא מצאו ואסרום שאסורים לגבוה ונתחללה קדושתה דכתיב (יחזקאל ז' כ"ב) ובאו בה פריצים וחללוה, ולמיתביניהו ולמישקליניהו נפשיהו לא מצי דלאו אורח ארעא כיון דאשתמש בהו לגבוה להשתמש להדיוט כך מפורש בע"ז פרק ר' ישמעאל (נ"ב ב'): **צפונית מערבית כך היו יורדים לבית הטבילה**. ואין זה בית הטבילה דקחשיב לקמן (בפרקי' משנה ט') ובריש תמיד (כ"ו א') אירע קרי לא' מהן יורד והולך לו במסיבה תחת הבירה עד שמגיע לבית הטבילה שאותו בית הטבילה היה במחילה.

משנה ז. מה שהיה פתוח לעזרה. כל' אותו שהיה פתוח לעזרה, לא זה שנכנסין בו לעזרה: **שבו נכנסים לבלוש.** לחפש ששם היה כתקנן כדתנן בתמיד בפ"ק (כ"ח א') נטל את המפתח ופתח את הפשפש נכנס מבית המוקד לעזרה היה בודקין כו':

משנה ח. בית המוקד כיפה. הגג היה עשוי כמין כיפה על הרצפה: **רובדין של אבן.** בפ"ק דתמיד (כ"ו ב') מפ' גורתא דמצטותא דסלקי להו לאצטות' פי' אבני גזית בולטין מן החומה כדי לעלות למקומות שהיו מכוונים להם בחומה שישנים שם: **בידם. אצלם: איש כסותו.** לשון כר וכסת.

משנה ט. מקום היה שם. בבית המוקד: והיתה קבועה בה. ברצפה: **הגיע זמן הנעילה.** של שערי עזרה: **הגביה הטבלא.** מן הטבעות שהטבעת היתה קבועה בריצפה ולא היתה עגולה אלא כזה ח והטבלא היתה קבועה מצד אחד בריצפה כמין כיסוי של תיבה וכשרוצה להסגירה היה שוקע הטבעת דרך נקב שהיה בטבלא ומהדק הטבלא על הריצפה וכשהיה רוצה לפתוח אז מגביה הטבלא מן הטבעת: **נטל המפתחות מן השלשלת.** שהיו באותו מקום שהיו אמה על אמה: **שלשלת.** שבה תולין המפתחות מהעזרה: **ונעל הכהנים מבפנים.** כשנעלו הלויים כל שער העזרה היה נועל הכהן גם בית המוקד והכהן שומר בפנים: **ובן לוי ישן לו מבחוץ.** דבעינן שישמרו הכהנים עם הלויים דכתיב וישרתך במסכת תמיד (כ"ו ב') כו': **ונתן כסותו עליה.** על הטבלא שהיה כהן ישן שם: **במסיבה.** עגול שהיו שם מורדות יורדות לבית הטבילה: **תחת הבירה.** בזבחים (ק"ד ב') טבול יום ובריש יומא (ב' א') פליגי בה ר' יוחנן וריש לקיש חד אמר מקום יש בהר הבית ובירה שמו וחד אמר כל המקדש כולו קרוי בירה שנאמר (דברי הימים א' כ"ט י"ט) ואל הבירה אשר הכינותי: **ויוצא הולך לו.** למעלה בבית המוקד ויושב עם אחיו הכהנים ואעפ"י שטבול יום אסור ליכנס במחנה לוייה מותר ליכנס בבית המוקד: **במסיבה הולכות תחת החיל.** מקום הוא בהר הבית: **יוצא והולך לו בטדי.** פירש בערוך דרך הר הבית וכ' מפרש שהי' הולך במחילה שתחת הר הבית כנגד אותו שער שבצפון שנקרא טדי. וי"מ בטדי לשון הצניעות וכן יסד רבינו משולם ברבי' קלונימוס ברהיטי' של יום הכפורים (בפיוט המיוסד על הפסוק מי לא יראך מלך הגוים, בקטע המתחיל כי אדוקי אש) כי טפסרי טוהר בטעמים יטידוך פי' יצניעוך כלומר ידברו בצניעות ואני שמעתי כי יטידוך [לשון פיוט כמו הני טידי ופיוטי רגילי בהו קמי ריש גלותא]:

[גמ' ושרפו את כסותו. אמר רבי חייא בר אבא כי מטי רבי יוחנן בהא מתניתא אמר הכי, אשריכם לראשונים, שאפילו על אונס שינה עושין דין, ק"ו ומה על אונס שינה עושין דין שלא על אונס שינה על אחת כמה וכמה. תניא, רבי אומר, איזו היא דרך ישרה שיבור לו האדם, יאהב את התוכחות, שכל זמן שהתוכחות בעולם נחת רוח באה לעולם, טובה וברכה באין לעולם, ורעה מסתלקת מן העולם, שנאמר (משלי כ"ד כ"ה) "ולמוכיחים ינעם ועליהם תבא ברכת טוב". ויש אומרים, יחזיק באמונה יתירה, שנאמר (תהילים ק"א ו') "עיני בנאמני ארץ לשבת עמדי וגו'". אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן, כל המוכיח חבירו לשם שמים זוכה לפלגי של מקום, שנאמר (משלי כ"ח כ"ג) "מוכיח אדם אחרי". ולא עוד, אלא שמושכין עליו חוט של חסד, שנאמר (שם) "חן ימצא".]

פרק ג'

משנה ו'. ד'א אמה ורום שלש. כאילו הוא אומר אמה על אמה ורום שלשה, אלא דלא חשיב כי רוכלא ובכלל אמה אמה כולל תנא כמה שהוא צריך כלומר כשהוא עלה ג' מעלות של ג' אמות הי' שם רצפה חלקה של ג' אמות לאחר ששילחה של אותה מעלה שלישית ויש ויש היכר למעלה ולרום המעלה אפשר של אבן גדולה שגבוהה אמה אחת ושילחה אמה, והרום של שייש כשאר רצפה, ולאחר אותן רום ג' עולות אמה אמה של ג' מעלות שניות ועלייהו רום שלש, והעליונה רום ארבע לאחר שעלה אמה אמה השלישית היו שם רום ארבע תכף לאולם אחר המעלה העליונה, הרי

י' אמות בין ג' הרובדין וי"ב אמות רחבו של מעלות הרי כ"ב אמות, ולרבי יהודה הרום השני רובדין של ב' אמה ומחצה והעליונה של אמה אמה ורובד ה' הרי נמי י' אמות ברובדין.

(ענין שער ניקנור) אמר רבי אחא בשם ר' שמואל בר רב יצחק כמה יגעו נביאים הראשונים לעשות שער מזרחי שתהא חמה בו מצומצמת באחד בתקופת תמוז ובאחד בתקופת טבת, בעירובין ירושלמי (פ"ה ה"א), וזהו שיסד הקלירי (בפיוטו לפרשת החודש המתחיל "הוא נקרא ראש וראשון") מצמצם בשער החדש. ז' שמות נקראו לו שער סור שער היסוד שער החרסית שער האיתון שער התוך שער החדש שער העליון. שער סור [ששם היו טמאים פורשין שער היסוד] ששם היו מסרם [מייסדין] את ההלכה, שער החרסית שהוא מכוון כנגד זריחת החמה כמו האומר לחרס (איוב ט' ז') שער האיתון שהוא משמש כניסה ויציאה שער התוך שהוא משמש ממוצע בין שני השערים, שער החדש ששם חדשו הסופרים את ההלכה בתחילת יבמות (ז' ב') בעלי קרי לא יכנס למחנה לוייה שער העליון מעזרת נשים והחיל:

סליקא מסכת מדות